

ANDREI DORIAN SOFICARU, *Populația provinciei Scythia în perioada romano-bizantină (sf. sec. III – înc. sec. VII)*, Cuvânt înainte de Lucrețiu Mihailescu-Bîrliba, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2011, 318 p. + 46 figuri + 39 tabele, ISBN 978-973-703-706-0.

Această versiune revizuită a tezei de doctorat, susținută de autor în anul 2009, la Facultatea de Istorie a Universității din București, tratează populația provinciei romane târzii Scythia, utilizând trei direcții principale de cercetare: interpretarea surselor istorice literare și epigrafice, analiza descoperirilor arheologice și analiza antropologică. Limitele cronologice sunt clar delimitate, desemnând perioada în care provincia a existat din punct de vedere administrativ, mai exact perioada scursă între începutul domniei lui Diocletianus (284) și sfârșitul domniei lui Heraclius (641).

Arheolog și antropolog deopotrivă, autor a numeroase studii ce ilustrează dubla sa specializare<sup>5</sup>, Andrei D.

<sup>5</sup> A. D. Soficaru, *Synthese der anthropologischen Analysen: Bemerkungen*, in E. Teleaga, V. Zirra (ed.), *Die Nekropole des 6.-1. Jhs. v.Chr. von Istria Bent bei Histria. Archäologische Untersuchungen zur Bevölkerung in der westlichen Schwarzmeerregion*, Verlag Marie Leidorf GmbH, Rahden/Westf., 2003, pp. 143–145; N. Mirițoiu, A. D. Soficaru, *Studiul antropologic al osemintelor din cavoul romano-bizantin „Tudorca” de la Slava Rusă (antica Ibida)*, in *Peuce*, S.N., I (XIV), 2003, pp. 511–530; N. Mirițoiu, A. D. Soficaru, *Studiul antropologic al osemintelor descoperite în cripta basilicii de la Murighiol (anticul Halmyris)*, in *Peuce*, S.N., I (XIV), 2003, pp. 531–580; N. Mirițoiu, A. D. Soficaru, *Osteobiographical study of the human remains discovered in the crypt of Murighiol (antique Halmyris) basilica*, in *Il Mar Nero*, Roma, 5, 2001–2003 (2007), pp. 169–190; Al. Dinu, A. D. Soficaru, N. Mirițoiu, *The Mesolithic at the Danube's Iron gates: new radiocarbon dates and old stratigraphies*, in *Documenta Praehistorica*, 34, 2007, pp. 31–52; A. D. Soficaru, *Human remains discovered in the Basilica D from Tropaeum Traiani*, in *Annuaire Roumaine d'Anthropologie*, 43–44,

Soficaru studiază, pentru prima dată în arheologia și antropologia din România, descoperirile de oseminte umane recurgând la bioarheologie, domeniu relativ nou al arheologiei care „subliniază componenta biologică a înregistrărilor arheologice”, având ca obiectiv principal „studiul osemintelor umane din contextele arheologice prin interpretarea comportamentului uman după schelet” (p. 12).

Lucrarea aici semnalată este structurată în cinci capitole, fiecare având un caracter autonom, precedate de o introducere și urmate de un număr semnificativ de planșe, majoritatea provenind din colecțiile proprii ale autorului.

Cartea debutează cu un *Cuvânt înainte* (pp. 7–9), semnat de Lucrețiu Mihailescu-Bîrliba, profesor universitar doctor la Facultatea de Istorie a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. Acesta include demersul științific al autorului „într-un debut al unei cercetări de demografie istorică ignorată sau prea puțin tratată la noi” (p. 9).

În *Introducere* (pp. 11–22), Andrei D. Soficaru încercă să motiveze demersul de față prin răspunsurile oferite la trei întrebări: *De ce această populație?*, *De ce provincia Scythia?*, *De ce perioada 284–641?*. De asemenea, autorul enumeră cele trei direcții la care a apelat în cercetarea sa și prezintă câteva elemente de geografie (localizare, limite geografice, relief, rețea

Bucurest, 2006–2007, pp. 3–7; A. D. Soficaru, *Anthropological researches regarding the Roman-Byzantine province, Scythia*, in *Annuaire Roumaine d'Anthropologie*, 43–44, Bucurest, 2006–2007, pp. 9–13; A. D. Soficaru, *Propunere pentru o tipologie uniformă a mormintelor romano-bizantine din Dobrogea*, in *Peuce*, S.N. V, 2007, pp. 297–312.

hidrografică, climă etc.) ce caracterizează spațiul aflat în discuție.

Capitolul I, intitulat *Provincia Scythia în perioada 284–641* (pp. 23–66), cuprinde o scurtă trecere în revistă a unor aspecte referitoare la evenimentele politice ce au afectat provincia, tipul de organizare administrativă și militară, informații privitoare la viața economică și socială, populația locală și barbarii atestați în provincie. Sunt analizate sursele literare antice ce conțin informații privind provincia Scythia, însă de cele mai multe ori, acestea cuprind informații referitoare la conflictele armate sau invaziile barbare ce au afectat provincia, și mai puțin aspecte legate de populație și modul său de viață (p. 51). La acestea se adaugă și un număr de 76 de inscripții consultate de autor, datate în secolele IV–VI, ce cuprind date importante privind: numele persoanei sau persoanelor menționate, vârsta, profesia, originea etnică etc.

Toate siturile arheologice în care au fost descoperite necropole sau morminte izolate au fost sintetizate în capitolul al II-lea (*Catalogul descoperirilor funerare*, pp. 67–129) sub forma unui catalog, având următoarea organizare: punct, istoricul cercetărilor, planul necropolei, comentarii, număr de morminte și de indivizi înhumăți, tipuri de morminte, orientare, poziția scheletelor, inventar, datarea necropolei, locul de păstrare al materialului osteologic, analiză antropologică, bibliografie. Acest catalog conține un număr de 19 situri: Aegyssus, Argamum, Beroe, Bizone, Callatis, Capidava, Carsium, Dinogetia, Enisala, Halmyris, Histria, (L)Ibida, Noviodunum, Nufăru, Pietreni, Șipote, Tomis, Tropaeum Traiani, Ulmetum.

În cel de-al III-lea capitol (*Analiza practicilor funerare*, pp. 131–179), autorul a încercat să analizeze elementele de arheologie funerară databile în epoca Dominatului de pe teritoriul provinciei Scythia. Sunt tratate subiecte specifice acestui domeniu, cum ar fi: situarea geografică a siturilor, tipurile de înhumări specifice epocii, organizarea spațială a zonelor de înhumare, poziția scheletelor în groapă, analizele antropologice (analizate 524 de schelete dintr-un total de 2783) sau practicile funerare de la păgânism la creștinism. Pentru perioada romano-bizantină, au fost publicate sau menționate în lucrările arheologice 2943 de morminte. Dintre acestea, autorul a introdus în baza sa de date un număr de 847 (28,78%). Pe baza acestora, a fost construită o tipologie uniformă a mormintelor, ce cuprinde cinci tipuri de morminte, cu subtipuri (pp. 154–156); în prealabil s-a făcut o scurtă trecere în revistă a tipologiilor precedente.

Al IV-lea capitol, intitulat *Populația provinciei Scythia* (pp. 181–213), tratează patologia indivizilor din copilărie până la determinarea cauzelor morții acestora, făcându-se apel la bioarheologie. Pentru acest studiu, Andrei D. Soficaru a utilizat loturi de oseminte umane provenind de la trei necropole romano-bizantine: (L)Ibida (136 de schelete), Callatis (170 de schelete) și Histria (108 schelete). Analiza antropologică a acestora a

fost posibilă în cadrul *Global History of Health Project*<sup>6</sup>, proiect început și dezvoltat la *Ohio State University*. Plecând de la urmele lăsate pe dantură și oase, autorul a identificat o parte din bolile ce i-au afectat pe indivizii acelor vremuri: stresul fiziologic (având ca indicatori: statura, anemia deficienței fierului și hipoplazia emailului dentar); afecțiuni ale dinților (carii, pierderi de dinți și abcese), osteoperiostita și osteoartrita (boală reumatică); urmele de violență datorate cauzelor militare, celor religioase, a accidentelor ori a violenței domestice.

Cel de-al V-lea capitol, numit *Rezultate și discuții* (pp. 215–235), reprezintă partea finală a lucrării, însă nu respectă tiparul clasic al concluziilor (de obicei concluziile unei lucrări nu sunt numerotate ca un capitol separat). Aici se impune a fi prezentate cele mai importante rezultate ale cercetării, însă autorul a optat pentru o abordare deopotrivă teoretică și practică a unor idei dezvoltate într-o mai mică măsură pe parcursul cărții. Sunt tratate, pentru început, cauzele externe și interne ce au condus la căderea graniței și la depopularea orașelor către sfârșitul secolului al VI-lea și începutul celui următor; posibilitatea determinării etnice a unui schelet sau atribuirii unei serii de schelete unei populație anume prin apelul la antropologie; determinarea statutului social pe baza tipului de mormânt și a inventarului.

Cum era firesc, textul este însoțit de o bibliografie bine structurată, bogată și variată (pp. 237–252), dar și de o serie de tabele, hărți și ilustrații menite să completeze ideile enunțate de autor.

Există o serie de erori și inconsistențe de editare și tehnoredactare, care ar fi putut fi ușor eliminate la o corectură finală de text. Diagrama privind repartitia numărului de inscripții pe teritorii în epoca analizată (p. 55) este bine întocmită, dar greu de înțeles datorită graficii alb-negru utilizată la tipărire.

Limbajul clar și concis, stilul lipsit de rigiditate și modalitatea de prezentare a lucrării, bine structurată și sistematizată, fac din aceasta un instrument de lucru indispensabil atât cercetătorilor din domeniu (în special pentru cei aflați la început de drum), cât și publicului larg pasionat de cunoașterea perioadei romano-bizantine. Se poate spune că Andrei D. Soficaru și-a atins obiectivul formulat în introducerea cărții – acela de a oferi „noi modele de interpretare a practicilor funerare, dar și al analizelor antropologice ce pot fi corelate cu datele arheologice sau istorice” (p. 22).

LOREDANA-MIHAELA PRICOP  
Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași,  
pricoploredana@ymail.com

<sup>6</sup> <http://global.sbs.ohio-state.edu/>.